

İslami Düşünce Tarihinde Bir Anlama Biçimi Olarak Selefilik Üzerine Bir Deneme

Mustafa Selim YILMAZ
Yrd. Doç. Dr., KBÜ İlahiyat Fakültesi
s.mutekellim@gmail.com

Öz

Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in örneğiyle insanın inşa edilmesinin ifadesidir. Bu inşa sürecini anlamaya çalışan Müslümanlar, hicretin ilk asırlarından beri önemli bir birikim ortaya koymuşlardır. Bu süreçte de farklı farklı metotlar benimsenmiştir. Bu metotlardan biri olan ve akılcı düşünmeyi öteleyip literalist bir yaklaşımı benimseyen Selefilik, bu makalenin temel konusudur. Özellikle Müslümanların buhran dönemlerinde ön plana çıkan bu bakış açısı, günümüz İslam dünyasının en önemli gündem maddelerinden biridir. Bu çalışmada tarihsel ve düşünsel boyutlarının genel hatlarıyla verilmeye çalışıldığı Selefilik, aynı zamanda köklü bir tarihe sahip olan, özellikle İslam dünyasını tetkik eden ve ulaştığı verileri bu coğrafyanın geleceğinin belirlenmesinde tahrifkârane kullanan *Oryantalizm* geleneğinin de üzerinde durduğu bir düşünce şeklidir.

Anahtar Kelimeler: İslam, İslam Medeniyeti, Selefilik, Oryantalizm, İslamofobi, Antisemitizm.

An Essay on Salafism as a Comprehending Way in the History of Islamic Thought

Abstract

The Noble Qur'an is the expression of the building human being's character in the example of the Messenger of Allah. Muslims, who have been tried to perceive this process, revealed a huge heritage from the beginning of first centuries of hijra. There are many different methods in this heritage. One of them is Salafism and that is the issue of this article. It has adopted a literal-minded approach by ignoring rational thinking. This article tries to provide a general overview both of historical and intellectual dimensions of Salafism. This viewpoint that especially rises in the crisis times of Muslims is one of the most important agendas of the Contemporary Muslim World. It is also significant and emphasized issue for *Orientalism* that uses data by obtaining from deep-rooted studies over Islamic heritage to modify the future of the Muslim World with itself falsifying these data.

Keywords: Islam, Islamic Civilization, Salafism, Orientalism, Islamophobia, Anti-Semitism.

Giriş

İnsanın yeryüzü serüvenindeki anlam arayışı, Hz. Âdem'den günümüze kadar bütün soruları, sorgulamaları, sancuları, keşifleri ve neticesinde ortaya koyduğu birikimiyle ibretimiz bir yapıya sahiptir. Bu anlam arayışında Din'in merkezi bir öneme sahip olduğu yadsınamaz bir gerçek olarak kendisini her zaman hissettirmektedir. İnsanın varlığının kaynağına ilişkin bütün sorularına, Din'i ihmal etmeye çalışan hiçbir sistem gerçek manasıyla cevap verememiş ve sadra şifa olamamıştır.¹ Dolayısıyla her şeyin ardında ve derununda ilahi bir nedenin ve açıklamanın olduğu, kâinatın şaşmaz ahenginin ardında yüce bir gücün olduğu hususunun fıtrata yerleştirildiği ve fıtratının sesine kulak verdiğinde de insanın hayatına anlam katacağı temeline dayanan Din mefhumu, ancak ve ancak, bu serüvende ehemmiyet ve kabul görmüştür. Başka bir ifadeyle; âlemi de insanı da var eden Allah, ona mahiyeti ve amacı hakkında gerek fıtratına yerleştirdiği yetenek ve gerekse de nebileri vasıtasıyla öğrettiği evrensel ilkelerle² anlam arayışında kendisine yardımcı olmuş ve yine insana, yüklendiği sorumluluğu izah etmiştir.³ Bu izahata insanlık âleminin her bir ferdi, sahip olduğu potansiyeli işlettiği veya mülaki olduğu evrensel mesaja teslim olduğu ölçüde farklı farklı yaklaşımlar ortaya koymuş ve buna göre kendisini ve çevresini inşa etmeye koyulmuştur. Bu süreçte de eşyanın hakikatine yaklaştığı oranda mutmain ve mamur, uzaklaştığı oranda da meşkûk ve muzdarip olmuştur. Meşkûk ve muzdarip olduğunda nakısanın nereden kaynaklandığını aramış, kimi zaman sorumlusu olarak kendisini, kimi zaman da tevarüs ettiği birikimini veya ortamını, bazen kendisinden farklı düşünen ötekini, bazen de bizatihi evrensel ilkeler bütünü Din'i mahkûm etmiştir. Bu değerlendirmelere göre de olumlu veya olumsuz bir takım tarihi tecrübeler ortaya çıkmıştır. Bir anlamda bu durum, insanın içinde yaşadığı dünyaya ilişkin bakışını ve buna göre hayatını şekillendirmesinin ifadesi olmaktadır. Dolayısıyla tarih, muhtelif zihinlerin dünyaya dair nev-i şahsına münhasır görüşlerinin ve tezahürlerinin toplamı olarak, karşımızda durmaktadır.

Müslüman düşünce tarihi özelinde konu değerlendirilecek olursa, birikimi açısından önümüzde duran anlama biçim ve metotları temelde psikolojik ve sosyolojik bir vakıa olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle diğer dinlerin müntesipleri nezdinde oluşturulan anlayış biçimleri arasında insani bir fenomen olması açısından benzerlikler kurmak elbette ki mümkündür.

¹ Bkz. Mehmet Görmez, "Din, Kimlik ve Diyanet İşleri Başkanlığı", erişim tarihi: 08.07.2014, <http://www.mehmetgormez.com/indexTr/tebligler.asp>.

² "Kur'an'ın inanç ve ahlakla ilgili tüm mesajları evrensel ve tarih-üstüdür; ancak bu mesajların sunulduğu kalıplar, zarflar ve şartlar yerel ve tarihseldir." Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri* (4. bs., İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013), s. XII.

³ "Aslında Kur'an'ın tabiata, tarihe, hukuka ve sair konulara dair tüm atıfları sırf Allah'a teslimiyet ve kulluk temelinde iman ve güzel ahlak sahibi insanlar olmamız, dolayısıyla dünyada salaha, ahirette felaha kavuşmamız gerektiğiyle ilgilidir." Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s. XII.

Temelde ortak nüveler taşımakla birlikte kendine has şartları da görmezden gelmemek gerekir. Aksi takdirde derin farklılaşmaların başladığı detayları kaçırabilir, indirgemeci bir sonuca doğru gidebiliriz. Kilise'nin tasallutundan bıkan aydınlanma düşünürlerinin kendi özgürlüklerine alan açmak amacıyla oluşturdukları din-dünya/dini-seküler ayrımının düşünce dünyamıza taşınması ve bilinçli olsun veya olmasın geniş bir şekilde kullanılması, bu durumun en göze çarpan örneğidir. Zira bu ayrımın seküler yanı, Müslüman dünyada ahlakiliğin es geçildiği bir alan olarak anlaşılmaktadır.⁴

Söz konusu anlamını bulma serüveninin mümkün kılanı Allah-u Teâlâ, mümkün kıldığı serüvenin başkahramanı insana, Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar uzanan bir süreçte, ilahi rehberliğini peyderpey izhar etmiş ve mükemmel formuyla mesajını, Hz. Peygamber'le birlikte hitama erdirmiştir. Sözü bir organizma gibi yaşadığı ve yazının sözü donuklaştıramadığı bir ortamda⁵ yazıya da hayat vermiş ve donuklaşmayan bu yazıya, her zamanın ve mekânın insanının potansiyeli itibarıyla canlılık ve işlerlik verebileceği bir mucize var etmiştir: Kur'an-ı Kerim.⁶ Kitab-ı Hakîmi'nin de bir insanın hayatında nasıl hayat veren bir felsefeye dönüştüğünü, onun mübelliği Resulullah'ın şahsında, anlam arayışındaki

⁴ Konuya ilişkin bazı değerlendirmeler için bkz. Mehmet Said Hatipoğlu, "Hz. Peygamber'in Günümüze Mesajları", *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu, Isparta, Nisan 21 2003 içinde*, ed. İsmail Yakıt (SDÜ İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalı, Isparta 2006), s. 11-26; M. Ali Kirman, "Sekülerleşme Perspektifinden İnsan-Din İlişkisinin Dünü, Bugünü ve Geleceği", *Sekülerleşme ve Dini Canlanma Sempozyumu, Ankara, Ekim 22-23 2008 içinde*, yay. haz. Ali İsmail Güngör (Türkiye Dinler Tarihi Derneği, Ankara 2008), s. 292-301; Hasan Onat, "İnsanlığın Geleceği Açısından Sekülerleşme ve Din", *Sekülerleşme ve Dini Canlanma Sempozyumu, Ankara, Ekim 22-23 2008 içinde*, yay. haz. Ali İsmail Güngör (Türkiye Dinler Tarihi Derneği, Ankara 2008), s. 268-277; Hakan Olgun, "Hıristiyanlık ve Sekülerleşme İlişkisi ya da Seküler Dindarlığın Teolojisi", *İnsan & Toplum Dergisi 2/4*, (2012): 135-156.

⁵ Sözlü gelenek ile yazılı gelenek arasında bir karşılaştırma için bkz. Mehmet Sait Toprak, *Talmud ve Hadis, Karşılaştırmalı Bir Araştırma* (İstanbul: Kabcacı Yayıncılık, 2012), s. 30 vd. Ayrıca geniş bir değerlendirme için bkz. Walter J. Ong, *Orality and Literacy (The Technologizing of the Word)* (London: Routledge, 2005).

⁶ Kur'an ile Tanah ve İnciller arasındaki temel fark şudur: Tanah'ta ontolojik olarak seçilmiş bir halk İnciller'de ise ontolojik olarak seçilmiş bir Tanrı Oğlu vardır. Dolayısıyla bunlar tarih kitabıdır. Sonrakilere mesela Tanah'ta, Tanrı bir millet olarak sizi seçti ve dedelerinizle ahitleşti. Kimi zaman onlar bu ahde uydular kimi zaman da bozdular. Bozsalar da Tanrı onlardan vazgeçmedi. Onları halkların değneğiyle te'dib etti. Nihayetinde de onlar Tanrı'nın istediği gibi olacaklar. Bu onların kaderidir. Buna karşın Kur'an, bir millet ve şahsı ontolojik olarak seçmektense karakter tahlilleri yaptı ve övülmüş ve yerilmiş karakterleri gösterdi. Hangi kul olursa olsun övülmüş karakteri benimsemesi istendi. Kim övülmüş karakteri benimserse hem bu dünyada hem de ukbada abad olacak dedi. Milleti, ortamı, coğrafyası, geldiği tabaka ne olursa olsun bu ilkeleri benimseyen herkes varislerden olacak dedi. Bunu da Hz. Peygamber ve inşa ettiği Sahabe toplumu temelinde numaney-i imtizaç olarak gösterdi. Krş. *Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim*.

insana her yönüyle göstermiştir.⁷ Böylece anlamını bulmak isteyene de, teorisi⁸ ile pratiğini⁹ ayrılmaz şekilde birlikte görmeyi ve tıpkı Hz. Peygamber gibi âleme numuney-i imtizaç olarak yeryüzündeki serüvenini anlamlandırmayı salık vermiştir.¹⁰ Başka bir ifadeyle; “sözü dinleyip de onun en güzeline uyanlar var ya, işte onlar Allah’ın hidayete erdirdiği kimselerdir. İşte onlar akıl sahiplerinin ta kendileridir”¹¹ kelam-ı hâkîmindeki gibi de yazıya dökülen sözlerin ışığında, içinde var oldukları şartlarda insanları, Sünnetullah’ı keşfederek çağının ruhunu yakalayan önderler olmaya yönlendirmiştir.¹² Ahsen bir tipoloji olması bakımından da böyle bir önder olmayı başaranları, Hanif olan İbrahim¹³ gibi, Kelim olan Musa¹⁴ gibi, Mesih olan İsa¹⁵ gibi ve Emin olan Muhammed¹⁶ gibi, itmi’nana ermiş Müminler ve hakikate teslim olmuş Müslümanlar olarak isimlendirmiştir.¹⁷

Oryantalizmin Çemberinde Selefilik

1400 yılı aşkın bir zamanın önemli aktörleri ve İslam Medeniyeti’nin banileri olarak Ümmet-i Muhammed, mukaddem ruhu yakaladığı ölçüde ışık hızıyla dalga dalga hikmetini yaymış, Atlas Okyanusu’ndan Büyük Okyanus’a kadar anlamını keşfetmiş insanın, nasıl bir insan olduğunu, bu coğrafyada dünyaya göstermiştir. Maalesef tarihin kimi önemli kesitlerinde de bu ruhu es geçtiği olmuştur. Es geçtiği ölçüde de ciddi sıkıntılara maruz kalmış ve derin buhranlara girmiştir. Nitekim son üç yüz yıldır yoğun bir şekilde kendisini hissettiren buhranımız, bu vakıanın en can alıcı örneğini teşkil etmektedir. İslam Ümmeti, önemli ölçüde ferasetini yitirmesinin yanında; bu kadar keskin, boyunduruk altına alan ve zekice kendisini ötekileştirmeye çalışan harici bir zihniyetin de etkin olduğu bir buhrana, tarihin hiçbir döneminde maruz kalmamıştır. Bu buhranın harici ve zekice ötekileştiren temsilcileri, geçmiş asırlara dayanan ve İslam’ı, aslına mugayir bir biçimde yorumlayan bir gelenek olarak isimlendirebileceğimiz Oryantalizm’in

⁷ “Kur’an’ı sağlıklı biçimde anlamının en temel koşullarından biri ve belki de birincisi, vahyin nazil olduğu tarihsel süreci ve ilk hitap çevresini dikkate almaktır.” Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meali, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri* s. IX-X.

⁸ Kitap.

⁹ Resul.

¹⁰ 23 yıllık bir inşa tarihi örneğinde evrensel ilkeleri sonraki nesillere somut bir şekilde gösterme süreci. Bu süreçte “Kur’an Hz. Peygamber’in kendisi, etrafındaki müminler, müşrikler, Yahudiler ve Hıristiyan topluluklardan oluşan ilk hitap çevresinde farklı zamanlarda, farklı mekanlarda, farklı olaylar ve muhataplarla ilgili olarak peyderpey vahyedilmiştir.” Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meali, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s. IX.

¹¹ Zümer 39/18.

¹² Bkz. Secde 32/24; Furkan 25/74 vd.

¹³ Bkz. Al-i İmran 3/67.

¹⁴ Bkz. Nisa 4/164.

¹⁵ Bkz. Nisa 4/171 vd.

¹⁶ Bkz. Muhammed İbn İshak, *es-Siretu’n-Nebeviyye* (tah. Ahmed Ferdi el-Mezidi, Beyrut: Dar Al-Kotob Al-İlmiah, 2004), c. 1-2, s. 155.

¹⁷ Bkz. Yunus 10/72; Neml 27/91; Zümer 39/12; En’am 6/162-163; Fussilet 41/33 vd.

çağdaş tezahürü bir kavramlaştırma ile (İslamofobi);¹⁸ geçmişte özü itibarıyla kendilerinin terakkisine vesile olan karşıtlarını, tek bir potada ötekileştirdikleri kalıptan ayırtmış ve o potadaki diğerleriyle çatıştıran bir ortama çekmeye çalışmışlardır.¹⁹ Böylesine bir zihnin temel iddiası; esasında Hz. Muhammed, vahiy almadı, toplumu içerisinde yaşayan veya ilişkide olan bir takım Yahudi ve Hıristiyan bilginlerinden apardığı şeylerle Kur'an diye bir kitap ortaya çıkardı şeklindedir.²⁰ İnsaf sahibi olanlar bir yana, kitaplarından sinemasına kadar iç gıcıklayıcı bir tarzdan, bu temel hareket noktasının izlerini görmek mümkündür. İbn-i Sina'yı anlatan "Hekim" isimli bir filmi buna örnek vermek yeterli olacaktır. Film ilk önce Ortaçağın karanlık ve kesif ruhunu yansıttığı izlenimini vererek İngiltere'de, doktorları bırakın bir tarafa, bizdeki eski berber-sünnetçi-dişçi karışımı kasaba kasaba dolaşıp insanlara umut vadeden şifacı-aktarıcı bir tipin uğradığı bir köyde başlar. Burada annesini kaybeden gariban bir çocuk, gözlerinin önünde basit bir karın ağrısından ölen annesinin durumundan etkilenir ki mezkûr şifacıyı, çocuk getirmesine rağmen oradaki rahibin korkutmasından bir şey yapamaz. Ev dağılır, küçük kardeşleri rahip tarafından birilerine evlatlık verilir ve bu çocuk, ortada kalır. O da şifacılığı öğrenmek için şifacının peşine ısrarla takılır ve sonunda yardımcısı olur. Artık genç bir delikanlı olan kahramanımız, göz ameliyatı yapabilen Yahudi doktorlardan İbn-i Sina'yı öğrenir. Temelde karın ağrısından ölmenin nedenini öğrenmek amacıyla İsfahan'a doğru yola çıkar. Mısır'a ulaşır, ancak kulağına Müslüman topraklarda Hıristiyanların katledildiği fısıldanır. Yoluna bir Yahudiymiş gibi devam eder, hatta kendisini sünnet bile eder. Sonunda ulaşır İsfahan'a. İbn Sina'nın en gözde öğrencisi olur. Şehrin hâkimi İbn Sina'yı himaye eden, bir taraftan da geçtiği yerlerde halkın kendisine bir tanıymış gibi secde ettiği birisidir. Bir de bu ilim hamisini tehdit eden

¹⁸ Bkz. Mehmet Görmez, "Islamophobia: New Form of Anti-Semitism", erişim tarihi: 08.07.2014, <http://www.mehmetgormez.com/indexTr/makaleler.asp?Kategori=2>.

¹⁹ Bkz. Mehmet Görmez, "Klasik Oryantalizmi Hadis Araştırmalarına Sevk Eden Temel Faktörler Üzerine", *İslâmiyât III/1*, (2000): 11-12. Tarihten gelen olumsuz birikimiyle "öteki"ne tahammülü olmayan ve kendi toplumunda önemli bir kitlesel güç haline geldiğinde bu ötekini toplumsal korkunun merkezi haline getirmeyi iyi bilen Batı düşünce geleneğinin; özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük bir ivmeyle Batılı ülkelerde önemli topluluklar haline gelen Müslümanların, kendi vatandaşlarının da teveccühüyle, niceliksel ve niteliksel olarak artmasını önlemek amacıyla "İslam düşmanlığı" antisemitizm kavramından kopararak, özellikle de İslam'ın ruhuyla yakından uzaktan alakası olmayan tedhişçi örgütlerle Batı insanın zihninde, adını barıştan alan bu dinden kesinlikle uzak durulması gereken bir fenomen algısını yaratma gayretinin talihsiz bir ürünü olan "İslamofobi" realitesini bütün hatlarıyla ortaya koyan detaylı bir analiz için bkz. "Barış Dininden Korku Dini İcat Etmek: 'Islamophobia', *ORDAF (Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği) Resmi Sitesi*, erişim tarihi: 14.07.2014, <http://www.ordaf.org/baris-dininden-korku-dini-icat-etmek-islamophobia/>.

²⁰ Bkz. Mustafa Selim Yılmaz, *Kumran Yazmalarının Ahit Geleneği Çerçevesinde Değerlendirilmesi* (İstanbul: ayışığıkitapları, 2013), s. 204. Ayrıca Hz. Peygamberin ismi bağlamında Oryantalizm geleneğindeki tartışmalardan hareketle konuya ilişkin bir değerlendirme için bkz. Gabriel Said Reynolds, "Muhammed'i Düşünmek", çev. Mustafa Selim Yılmaz, *Kelam Araştırmaları 11/2*, (2013).

Selçuklular, barbar, sathi düşünen ve ötekine hayat hakkı tanımayan bir tarzda tavsif edilir. Diğer taraftan Selçukluları destekleyen şehrin içinden bir grup bağnaz, bir çeşni olarak burada yer alır. İbn Sina, kahramanımız karşısında öyle bir konumlandırılır ki sanki İbn Sina hoca değil de bu gencin tilmiziymiş gibidir. Verilen mesaj nettir: Aslında Müslümanlar, medeniyet namına ne üretmişlerse onun kaynağı biziz mesajını vermektir.²¹ Bu bakış açısını Edward Said "*Oryantalizm*" kitabında çok güzel anlatır. Müstekbir ve müstevli Batılıya göre doğulu, özelde Müslüman, medenileştirilmesi gereken bir zavallıdır.²² Oryantalizmin temel tezine tekrar vurgu yaparsak bu bakış açısı, peygamberlerin asli iki görevi olan "*tasdik-tashih*"i bilinçli bir şekilde ıskalayan bir bakış açısıdır. İslam'ı Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar ve ondan da kıyamete kadar akan büyük bir nehir olarak düşünürsek kendisinden öncekileri, onu teyit eden ve nebevi geleneğin köklülüğünü gösteren bir şey olarak görmek daha doğru ve nesnel bir değerlendirme olacaktır.

Böylesine sinsi bir politika, güncelliğini korumaya maalesef devam etmektedir. Bu tür bir çabaya karşın ümmet, mazide buhran zamanlarında başvurduğu tecrübelerine tekrar dönerek bir söylem geliştirme gayretiyle cevap vermeye çalışmıştır.²³ Bu da İslam Medeniyeti'nin temellerinin atılıp teşekkül ettirildiği hicretin ilk üç asrında neşet eden akıl ve nassa dair zihin algılarına yeniden bir işlerlik kazandırma, yani, ihyacılık ve tecdidciliktir.²⁴

Hicretin ilk üç asrında kristalize olan bu zihni algıları, genel olarak üç temel kategoride ele almak mümkündür:²⁵

²¹ Film hakkında bilgi için bkz. "The Physician", erişim tarihi: 02.07.2014, <http://www.imdb.com/title/tt2101473/>; Boyd van Hoeij, "The Physician (Der Medicus): Berlin Review", *The Hollywood Reporter*, erişim tarihi: 02.07.2014, <http://www.hollywoodreporter.com/review/physician-der-medicus-berlin-review-676905/>; "The Physician", erişim tarihi: 02.07.2014, <http://hannover-unlimited.de/physician/>.

²² Bkz. Edward Said, *Oryantalizm (Doğubilim) Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, (çev. Nezh Uzel, 4. bs., İstanbul: İrfan Yayınevi, 1998).

²³ İslam Düşüncesinin en büyük problemi; hayatın içinde karşılaşılan meselelerin, kendi içsel bütünselliğinde değerlendirilmesinden ziyade, çözüm için, bağlamından koparılmış bir şekilde nassın zahirinin cımbızlanıp alınmaya çalışılmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla hakikat geçmişte belirlenmiş, ilk nesiller eliyle din tamamlanmış ve olabilecek her şey bir çözüme kavuşturulmuştur. Bu nevi bakış açısıyla eş zamanlı ortaya çıkan düşünüş biçimlerinin hâkimiyet kazanması bir tarafa, mukaddem husus, düşünce tarihimizde kendisini ciddi bir şekilde hissettirmiştir. Siyasal İslam ve Selefiye de mezkûr düşünüş biçiminin bir üretimi olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. Bkz. Mehmet Zeki İşcan, *Selefilik, İslami Köktencililiğin Tarihi Temelleri* (4. bs. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2012), s. 7-8.

²⁴ Bkz. Mehmet Kalaycı, "Jamâl al-Dîn al-Qâsimî and Syrian Reformism", *Journal of Islamic Research* 2/2, (2009): 89 vd.

²⁵ Mezhepler tarihçisi Sönmez Kutlu bu bağlamdaki algıları 5 temel kategoride değerlendirmektedir:

- a. Tepkisel-Kabilevi Zihniyet
- b. Akılcı-Hadari Zihniyet
- c. Gelenekçi-Muhafazakâr Zihniyet
- d. Siyasal-Karizmatik Liderci Zihniyet

1. Akli merkeze alan zihni algı
2. Nassı merkeze alan zihni algı
3. Akli ve nassı eş değerde gören zihni algı²⁶

Bütün bu algılar, hidayet rehberi Kur'an-ı Kerim'i hayatta doğru bir şekilde anlamlandırmanın çabaları olarak değerlendirilebilir. Hayatın getirdiği şartlar ve karşılaşılan sıkıntılar çerçevesinde bu algılar, hüviyetlerini kazanmışlardır. Hatta aynı kategoride yer alan bir algının müntesipleri arasında bile yaklaşımları açısından farklılıklar olabilmektedir.²⁷ Bunlar da bağlamlarında değerlendirildiğinde kendine göre makul anlamlar kazanabilmektedir. Bağlamlarından koparıldığında ise, yani metodolojik muvacehesinden ayrıştırılıp usulü değil de nesnesi bugüne taşındığında, rasyonel olarak kabul edilen zihni algı bile zamanın yorumlayanını, yanlış sonuçlara götürebilmektedir.²⁸ Bir de, Müslümanı ötekileştirmeye çalışan harici aktörlerin elinde bu durum, müntesibi olduğu hayat veren dünya görüşünün dışında anlam boyutlarına çekilebilmekte ve tahrif edilmiş bir imaj lanse edilebilmektedir.

İşte böyle bir çabada fütursuzca kullanılan anlama çeşidi de Selefilik'tir. Günümüzde Selefiyye, Siyasal İslam, Radikal İslam vb. bir takım isimlerle anılmaktadır ki nevezhur bir fenomen veya yaklaşık iki yüzyıl önce Uyeyneli Muhammed b. Abdilvehhab'a nispetle isimlendirilen Vehhabilik²⁹ ortaya çıkmış bir oluşum değildir. Kökleri daha geriye giden,

e. Keşifçi-İnzivacı Zihniyet

Bkz. Sönmez Kutlu, *Tarihte Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri* (Ankara: Otto, 2012), s. 20-47.

²⁶ Geniş bir değerlendirme için bkz. İşcan, *Selefilik, İslami Köktencililiğin Tarihi Temelleri*, s. 243-251. Bu bağlamın arka planının görülmesine yönelik şu değerlendirme dikkat çekicidir: "Sünni çevrelerde Kelama dönük ilginin artmasının, sosyo-politik kimi gelişmelerle de yakından alakası bulunmaktaydı. Batı'da Fatimî, Doğu'da ise Büveyhî Devleti'nin kurulması ile beraber yaşanan kimi siyasî ve sosyal gelişmeler bu sürece doğrudan etkide bulundu. Fatimî Devleti'nin IV./X. asrın ikinci yarısından itibaren sistematik bir şekilde uygulamaya koyduğu İsmailî davet, Abbasi Devleti'nin merkezi konumundaki Bağdat ve Basra gibi şehirlerde yankı bulmakta gecikmedi. Fatimî propaganda ile mücadele edebilmek için Hadis Taraftarı söylem yeterli değildi; bu durumda aklın mukayese niteliklerinin geliştirilmesi ve bir savunma aracı olarak kullanılması kaçınılmazdı." Mehmet Kalaycı, "Eşarılığın Tarihsel Arka Planı: Küllâbilik", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/2, (2010): 418-419.

²⁷ Eş'arilik ve Maturidilik örneğinde olduğu gibi. Bu konuda geniş bir değerlendirme için bkz. Mehmet Kalaycı, *Tarihsel Süreçte Eşarilik Maturidilik İlişkisi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013).

²⁸ Örnek bir değerlendirme için bkz. Kalaycı, "Jamâl al-Dîn al-Qâsimî and Syrian Reformism", s. 96 vd.

²⁹ Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Yusuf Ziya Yörükân, "Vahhabilik", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* I, (1953): 51-67; David Commins, "Claiming the Pious Ancestors", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde* (Ensar Neşriyat, İstanbul 2014); M. Zeki İşcan, "Selefilik'in Temel Esasları ve Sosyo-Politik Arka Plan", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas (Ensar Neşriyat, İstanbul 2014).

h. 2. ve 3. asırlarda etkili olmaya başlayan “Ehlu’l-Hadis”, “Ehlu’l-Eser” ve “Ashabu’l-Hadis”in dinsel miraslarının ürünüdür.³⁰ Burada öncelikle mukaddem zihni alguların kökeninin zuhuruyla ilgili olarak Hz. Peygamber zamanındaki “Ben-i Kureyza” olayına gitmek gerekir. Kısaca hatırlayacak olursak; Hz. Peygamber, Hendek Savaşı’ndan sonra ashabını, ihanet eden Ben-i Kureyza oğullarını cezalandırmak üzere gönderir ve ikinci namazını orada kılmalarını emreder. Ashab yola düşüp giderken ikinci vaktinin geçmeye doğru meylettği esnada konuyu müzakere ederler. Bir grup namazı kılar ki temel tezleri bu emirden maksat acele edilmesi gerektiği şeklindedir. Diğer grup; emir, namazın Ben-i Kureyza yurdunda kılınmasıdır der ve yola devam eder.³¹ Buradan hareketle ilk grup Ehl-i Re’y’in, ikinci grup ise Ehl-i Hadis’in temeli olarak kabul edilir.³² Düşünce tarihimizde aklı merkeze alan algı, Ehl-i Re’y; nakli merkeze alan algı Ehl-i Hadis olarak nitelendirilmiştir ki bu iki algı, düşünce tarihimizi ilk üç asırda yaptıkları mücadeleyle şekillendirmiştir. Daha sonra uzlaştırmacı olarak üçüncü algı gelmiştir. Bu da, özellikle “karşı Mihne”³³ hareketinden sonra dengede giden bir gelişim seyri yakalamaya çalışmış, ancak Ehl-i Hadis’in irrasyonelitesine sadık kalmış ve söz konusu algının tanımladığı çerçevede Selefi, dini bir otorite olarak kabul etmeye devam etmiştir.³⁴

Her şeyden öte Selefi düşünce esasında muayyen bir mezhebe karşılık gelmekten öte bir yöntemi, bir yaklaşım tarzını ifade etmektedir.³⁵ Bu düşünce, zamanın bir kesitini takyid ederek bunu tüm zamanları kapsayacak şekilde algılayan ve özellikle Hz. Peygamber döneminde olmayıp daha sonra karşılaşılan her durumu “bid’at”³⁶ kavramı altında

³⁰ Bkz. İşcan, *Selefilik, İslami Köktencilüğün Tarihi Temelleri*, s. 8.

³¹ Bkz. İbn İshak, *es-Siretu’n-Nebeviyye*, c. 1-2, s. 408-410; Ebu Muhammed Abdülmelik İbn Hişam, *Siretu’n-Nebi* (tah. Mecdi Fethi es-Seyyid, 1. bs., Tanta: Daru’s-Sahabe li’t-Turas, 1995), c. 3, s. 221-223; Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Tarihu’t-Taberi – Tarihu’r-Rusul ve’l-Muluk* (tah. Muhammed Ebu’l-Fadl İbrahim, 2. bs., Kahire: Daru’l-Mearif, ts.) c. 2, s. 581-582; Abdusselam Harun, *Tehzib-u Siret-i İbn Hişam* (14. bs., Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1985), s. 198-199.

³² Konuyla ilgili bir değerlendirme için bkz. Hüseyin Atay, “Ehlu’d-Diraye – Ehlu’r-Rivaye”, *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas (Ensar Neşriyat, İstanbul 2014).

³³ Bkz. Ahmet Akbulut, “Selefilüğün Teolojik ve Düşünsel Temelleri”, *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas (Ensar Neşriyat, İstanbul 2014). Ayrıca konuyla ilgili geniş bir değerlendirme için bkz. Zübeyir Bulut, “Selefilüğün Kelâm İlmi’ne Getirdiği Eleştiriler: İbn Teymiyye Örneği”, *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas (Ensar Neşriyat, İstanbul 2014).

³⁴ Bkz. İşcan, *Selefilik, İslami Köktencilüğün Tarihi Temelleri*, s. 251 vd.

³⁵ Bkz. Vecihi Sönmez, “Selef Düşüncesinin Tarihi Arka Planı ve Selefilik”, *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergi 9-10*, (2010): 175.

³⁶ Bu kavramın kökeninin anlaşılmasına ilişkin şu değerlendirmeler dikkat çekicidir: “Peygamber öncesi dönemde, önceki nesillerce icad edilip daha sonra onları takip eden nesillerce de sürdürülen iyi-kötü her davranışı kapsayan ‘sünnet’ kavramı, Peygamberimizden sonra daha çok, ‘nebevi sünneti’ veya ‘Sahabe sünneti’ni ifade ederken; buna mukabil ‘bid’at’ kavramı ise, artık bunun aksini ifade eder olmuştur. Bazı kereler de bir ayrıma gidilmek

nitelendiren ve yoruma ehemmiyet vermeyen bir biçim olarak değerlendirilmektedir. Burada “zaman”, “mekân” ve “algı” mefhumları göz ardı edildiği için dönemini anlamlandırıp güncel çözümler getirmekten uzak kalmaktadır.³⁷

Temel mantığına bakıldığında Selefilik, tarihteki görünüşleri itibariyle dini bir ihya hareketidir.³⁸ Ancak bu ihya hareketinin amacı, günceli yorumlayıp kendi içinden bir ivme kazanmak değil, aksine, “*Asr-ı Saadet*” veya “*Altın Çağ*” diye tabir edilen Hz. Peygamber, Sahabe ve Tabiin dönemindeki saflığa dönmektir.³⁹ Bir nevi anakronizm olarak nitelendirilebilecek bu algı, özgüven duygusu ile değil aksine, yenilgi psikolojisi ile ortaya çıkabilen bir şeydir.⁴⁰ Bu bağlamda Yahudi dini düşüncesiyle karşılaştığımızda belli bir noktaya kadar benzerlik bulunmaktadır. Zira önce Babil Sürgünü daha sonra Helen istilasının acısını derinden yaşayan Yahudi zihni, Hz. Davut’la sembolleşen ve Hz. Süleyman’la somutlaşan Krallık dönemindeki Altın Çağ’a dönmeyi arzulamaktadır. Ancak bu krallık, devlet erki bulunmaması ve siyasal anlamda hali hazırda bir çıkış yolu üretilmemesi sebebiyle gelecekte kendileri için eza cefa çekecek olan Mesih eliyle kurulacak “*Tanrı’nın Krallığı*”dır. Danyal ve İşaya gibi metinler temelinde geçmişte gelecekte kurgulayan bu yapı, kendi sorumluluğunu olağanüstü kimliğe sahip bir çerçevede resmedilen bir şahsiyete tevdi etmektedir. Çıta yüksek tutulsa bile bir Yahudi’nin yapabileceği ancak, çölde Mesih’in yollarını hazır etmektir.⁴¹ İşte bu yönüyle bu algı, Selefi algıdan farklılık arz eder ki Selefilik, bir anlamda bu Mesihçi yapının tersine döndürülmesi şeklinde ifade edilebilir.⁴²

suretiyle , iyi-güzel sünnet/gelenek anlamındaki ‘sünnet-i hasene’ye kısaca ‘sünnet’ denilirken; buna mukabil kötü-çirkin sünnet/gelenek anlamındaki ‘sünnet-i seyyie’ye ise, artık ‘bid’at’ denir olmuştur.” Muammer Esen, *Ehl-i Sünnet, Kavramın Oluşum ve Gelişim Süreci* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009), s. 63. “Ömer b. Abdilaziz bir Arap düşünce disiplini yaratmak gayesiyle geçmişin izlerini tespiti yöneltmiş, bir dini ve siyasal otorite olarak ‘ihya-i sünne ve itfa-i bid’at’ üzerinde yoğunlaşmıştır.” Bu bid’atleri önleme çabası, ibtidayı değil ittibayı temel alan âlimleri cesaretlendirmiştir. Bkz. İşcan, *Selefilik, İslami Köktencililiğin Tarihi Temelleri*, s. 244.

³⁷ Bkz. Mehmet Zeki İşcan, “Selefilik’in İhyacıları ve Dini Düşüncede Yenilik”, *Marife (Selefilik Özel Sayısı) 9/3*, (2009): 15. “Selefiyye, Kur’an ve hadisle birlikte, Sahabe, Tabiin ve Tebe-i Tabiin nesillerinin söz ve davranışlarını kutsiyet mertebesinde benimseyen; nassı ve nakli dini bir dokunulmazlık seviyesine yükselten, nakli yüce ve mübarek bir bilgi kaynağı olarak yüceltip, mutlak surette hâkim sayan, nassa itiraz ve muhalefet etmeyi, tenkid ve tevil yapmayı kesinlikle kabul etmeyen bir zihniyet biçimidir. Daha spesifik bir ifadeyle Selef, Sahabe ve Tabiin mezhebi üzerinde bulunduğunu ileri süren fakih ve hadisçilerin yoludur.” Sönmez, s. 175.

³⁸ Bkz. İşcan, “Selefilik’in İhyacıları ve Dini Düşüncede Yenilik”, s. 9.

³⁹ Bkz. Sönmez Kutlu, “İslam Düşüncesinde Gelenekçi Din Söyleminin Analizi”, *İslamiyat 10/3*, (2007): 24-25.

⁴⁰ Bkz. İşcan, “Selefilik’in İhyacıları ve Dini Düşüncede Yenilik”, s. 11.

⁴¹ Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Yılmaz, *Kumran Yazmalarının Ahit Geleneği Çerçevesinde Değerlendirilmesi*.

⁴² Bkz. İşcan, “Selefilik’in İhyacıları ve Dini Düşüncede Yenilik”, s. 13.

“Selef metodu” kavramsalını ilk kullananların, Ebu Ubeyd, Zühri, Süfyan, Malik b. Enes ve Şa’bi; Selefiyye kelimesini ise ilk kullananların İbn Teymiyye ve İbnu’l-Kayyim el-Cevzi olduğu söylenen⁴³ bu algı şeklinin⁴⁴ temsilcileri üç temel kategoride ele alınır:

1. **Mütekaddimun Selefiyye:** Bu tanımlamadan; Mutezile, Mürcie, Şia ve Havariç dışında kalan ve Sahabe, Tabiin ve Tebe-i Tabiin’in yolunu sürdürdüğünü düşünen söz konusu grupların yeni, yani bid’at olarak söylenen yorumlarını icmalen⁴⁵ reddeden hadisçi ve fukaha kastedilmektedir. Eş’arilik ve Maturidilik’ten önce Ehl-i Sünnet⁴⁶ denince bunlar anlaşılmaktadır. Ancak söz konusu muhaddis’in ve fukahadan sonra bu grup, “Ehl-i Sünnet-i Amme”, Selef metodunu benimseyenler ise “Ehl-i Sünnet-i Hasse” olarak ifadelendirilmiştir. Bununla birlikte Selefiye denilince ilk akla gelen Ahmed b. Hanbel’dir ki kitap, sünnet ve Sahabe’nin icmasını kabul eder, kıyasa mesafeli yaklaşır ve itikadda akli kullanmazdı.⁴⁷ İbn Hanbel’i ön plana çıkaran husus, Halife Me’mun ile başlayan Vasık ve Mu’tasım ile devam eden ve ayrıca “Halku’l-Kur’an”⁴⁸ tartışmasıyla sembolleşen mücadeledir. Bu mücadelede Ehl-i Hadis’in liderliğini yapan da kendisidir.⁴⁹ Bu mücadelenin arka planına bakıldığında Arap-Mevali çatışmasının etkili olduğu düşünülmektedir.⁵⁰ Mevali burada Ehl-i Re’y’i temsil etmektedir. Ayrıca, Abbasilerin; dış dünyaya karşı aşiret söyleminden öteye geçemeyen Emevilerin duruşunun aksine, imparatorluk söylemini

⁴³ Bkz. İşcan, *Selefilik, İslami Köktencilüğün Tarihi Temelleri*, s. 28-29.

⁴⁴ “Selef mezhebi Selefin tavrını temsil etmemektedir. Bilakis o, siyasette, toplumda, düşüncede ortaya çıkan bir takım gelişmelere tepki gösteren ‘eski nizami’ arayanların Selefe nispet ettikleri bir argümandır.” Bkz. İşcan, *Selefilik, İslami Köktencilüğün Tarihi Temelleri* s. 249.

⁴⁵ Toptan.

⁴⁶ “Selefilik, diğer İslami düşünce biçimlerinden farklı, bağımsız bir ekol olarak varlığını sürdürememiş, bilhassa Sünni İslam düşüncesini zihniyet olarak çok fazla etkilemiştir.” İşcan, *Selefilik’in İhyacıları ve Dini Düşüncede Yenilik*, s. 16.

⁴⁷ “Her ne kadar Ebu Hanife, İmam Şafii ve diğer müctehid imamlar itikadi konularla ilgilenmiş ve Ebu Hanife’nin dışındakiler Selef akaidini temsil etmişse de re’yçilikle bağlantıları ve bazı takipçilerinin kalamcı olması, onların doğrudan Ehl-i Hadis içerisinde mütalaa edilmesini engellemiştir. Ancak Ahmed b. Hanbel’in Mutezile ile mücadelesi, onu Selef ekolünün sembol ismi haline getirmiş, her devirde değişik mezheplere bağlı bazı âlimler itikadi konularda Ehl-i Hadis metodunu kendi eğilimlerine uygun biçimde temsil etmişlerse de bu çizgiyi hararetle benimseyen ve onunla özdeşleşmiş gibi görünenler daha çok Hanbeli âlimler olmuştur.” Sönmez, s. 175.

⁴⁸ Bu konuyla ilgili sosyo-politik bir değerlendirme için bkz. Kalaycı, “Eşariliğin Tarihsel Arka Planı: Küllabılık”, s. 399-431.

⁴⁹ “Hicri 3. yüzyılın meşhur siması ve dini sadece ‘Allah’ın kitabı, asar, sünen, Allah’ın Resulu, Sahabileri, Tabiin, Tebe-i Tabiin, onlardan sonra da örnek alınan, sünneti kabul eden, asarı koruyan, sapıklığı tanımayan, hata ve ayrılmakla suçlanmayan şahıslardan gelen sağlam rivayetler’ olarak tarif eden Ahmed b. Hanbel, hadis taraftarlığının olgunluk döneminin lideridir.” İşcan, *Selefilik, İslami Köktencilüğün Tarihi Temelleri*, s. 245-246.

⁵⁰ Bkz. Mustafa Öztürk, “Selefilik ve Te’vil Üzerine”, *Marife (Selefilik Özel Sayısı) 9/3*, (2009): 107-108.

kurma girişimlerinin de bu olayın arka planında değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülür.⁵¹ Emevi iktidarı tamamen Arap unsura dayanırken Abbasi iktidarı Mevali unsuruna dayanmıştır. Daha sonra Mütevekkil'le birlikte bu söylemden vazgeçmiştir.

2. **Müteahhirun Selefiyye:** Selefiligi sistemlestiren, gelisen sartlar geregince karstilarina daha oncekilerin dalmayi uygun gormedikleri konulari tafsilatlandiran ve ictihada onemli bir yer veren İbn Teymiyye ve takipçisi İbnu'l-Kayyim el-Cevzi ile temayüz eden damar kastedilmektedir. Daha sonra bu çizgiyi takip ettiğini söylemekle birlikte İbn Teymiyye'nin ictihatçı yönünü es geçip fanatik ve dar bir anlayışı sürdüren Muhammed b. Abdilvehhab da bu grup içerisinde mütalaa edilir.
3. **Yeni Selefiyye Dönemi:** Batının baskısı karşısında yeni çıkış yolları arayan ve bu arada akla, teknik gelişmelere de önem veren bununla birlikte yekpare bir yapı arz etmeyip, Tasavvufa ve Kelama yakın olanların olduğu gibi bunlara uzak olan âlimler kastedilmektedir.⁵²

Diğer taraftan Selefilğin temel ilkelerini şu şekilde ta'dat etmek mümkündür:

1. İmanı; kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve amel olarak tanımlayan Selefiyye, bu tanımdan hareketle Tevhid'in pratik yönünün de gösterilmesinin öncelenmesini vurgulamaktadır.
2. Selefi, tarihten çok dinin bir parçası haline getirerek ondan geldiği söylenen her türlü rivayete yorum yapmaksızın tabi olarak onun saflığına dönüş bir diğer esastır.
3. Taklidi ret.
4. Dini bid'atlerden arındırma.⁵³

Bu son iki esas biraz daha detaylı ele almak gerekir. Kelam disiplini çerçevesinde en çok ön planda yer alan, özellikle de haberi sıfatların

⁵¹ Bkz. İşcan, *Selefilik, İslami Köktencilğin Tarihi Temelleri*, s. 247 vd.

⁵² Bkz. Sönmez, s. 175-177.

⁵³ Bkz. İşcan, "Selefilğin İhyacılığı ve Dini Düşüncede Yenilik", s. 11-14; Sönmez, s. 178-184. Selefilğin bu esasları, kimi zaman dini düşüncede yenilenme ve karşılaşılan güncel sorunlara karşı söylem geliştirecek bir tarzda uyarılma gayreti olarak da telakki edilmiştir. Bunda da çağdaş bir Selefi olarak kabul edilen Muhammed Abdüh etkin olmuştur. Tabi Abdüh'un hedefi, dini belli bir zamana kayıtlayıp bugüne taşımaktan öte bir takım yanlışlara da meşruiyet kazandıran kurumsallaşmış din anlayışına bir eleştiri ve ilk nesillerin heyecanını yakalayan bir ivmeyle ilk kaynaklara müracaat ederek çağın ruhunu yakalayan bir düşünce biçimi ortaya koymaktır. "Muhammed Abdüh'ta Selefilğin bu esasları, dini düşüncenin yenilenmesinde dinamik bir ruh kazanmıştır. Hâlbuki bu esaslar Selefilğin tarihinde hiçbir zaman bu maksatla ele alınmamıştır." İşcan, "Selefilğin İhyacılığı ve Dini Düşüncede Yenilik", s. 10-11.

değerlendirilmesinde mihenk noktası olan “te’vil”le⁵⁴ ilgili bir husustur bu. Selefiye’nin te’vil anlayışının takdis, tasdik, acz-i itiraf, sükût, imsak, keff, marifet ehline teslim olmak şeklinde genel kabul gören ve ilk müracaat kaynağı olarak addedilen ve bunu tasavvufi bir jargonla “*havas-avam*” ayrımı temelinde ele alan Gazali etkin olarak görülse de İbn Teymiyye’nin açıklaması daha farklıdır ve evvel emirde dikkate alınması gereken odur.⁵⁵

Her şeyden önce Selefi âlimlere göre tevilden kaçınmanın birinci nedeni, Allah’ın tevili yasaklaması⁵⁶ ve ikincisi de tevilin zanna dayalı olduğu hususunda ittifak edilmesidir. “*Dolayısıyla Allah’ın sıfatları hakkında zanni görüş belirtmek caiz değildir.*”⁵⁷ Ehl-i Hadis çizgisini sistemleştiren İbn Teymiyye, bid’atlerin Kur’an’ı yanlış anlamadan kaynaklandığını belirterek “*Allah’ın kitabını te’vil ve tahriften kaçınmak ve Selef’in yolundan gitmek gerekir*” düsturunu ilke edinmiştir.⁵⁸ Metot olarak “*Kur’an’ı Kur’an’la açıklamak*” prensibini kullanmış ve buna göre sırayla; Kur’an’ı Kur’an’la, bir ayeti izah eden başka bir şey yoksa nebevi sünnetle, Sahabe ve Tabiun görüşleriyle anlamayı ve son olarak Kur’an diline ve Arap örfüne müracaat edilmesini benimsemiştir. Tefsir olarak da nitelendirilebilecek gerçek te’vilin “*sözü dildeki ilk asli anlamından kendisine ilişkin bir delilden dolayı ikincil*⁵⁹ *anlamına hamletmek*” şeklindeki tanım yerine; inşai anlamdaysa sözde ifade edilen emrin yerine getirilmesi, buna mukabil ihbari olması durumunda ise sözde haber verilen şeyin gerçekleşmesi olarak bu hususu anlamıştır.⁶⁰

Yoruma alan açmak ve akla, naklin içinde bile olsa yer vermekle birlikte “İbn Teymiyye erken dönem Ehl-i Hadis ve Selefi düşüncedeki siyasi-mezhebi içerikli te’vil karşıtlığını daha kapsamlı hale getirmiş ve aynı zamanda daha zengin argümanlarla sistematize etmiştir. Ancak o da –tıpkı selefleri gibi– hakikati temsil hususunda tekçi ve müdahaleci bir üslubu benimsemiştir.”⁶¹ Özetle İbn Teymiyye’nin, kendi yorum faaliyetini “*Kur’an üzerinde tedebbür ve tefekkür*”le eşdeğer görürken Mutezile, Mürcie ve Cehmiyye gibi fırkaların yorum faaliyetini Al-i İmran 3/7’de ifade edilen mahiyetini ancak Allah’ın bileceği te’vili⁶² kurcalamakla itham ettiği ifade edilmektedir. Buna göre Ehl-i Hadis’in yorumları tefsir, ötekilerin yorumları

⁵⁴ “Malik b. Enes’in ‘Allah’ın istivası malumdur; keyfiyeti meçhuldür. İstivaya iman vacip, bu konuyu kurcalamak ise bid’attir’ sözü Selefiyye’nin sıfatlar ve te’vil konusundaki temel görüşünü özetleyen bir motto gibidir.” Öztürk, “Selefilik ve Te’vil Üzerine”, s. 87

⁵⁵ Bkz. Öztürk, “Selefilik ve Te’vil Üzerine”, s. 89 vd.

⁵⁶ Bu noktada temel aldıkları ayet Al-i İmran 3/7’dir.

⁵⁷ Bkz. Öztürk, “Selefilik ve Te’vil Üzerine”, s. 87.

⁵⁸ “İbn Teymiyye’nin te’vil antipatisi bilhassa Allah’ın sıfatları ve ahiret ahvaliyle ilgili ayetlerin başta Batıniyye-İsmailiyye olmak üzere İhvan-ı Safa ve diğer İslam filozofları ile Mutezili-Cehmi ve bir ölçüde de Eş’ari kelmacılar tarafından yorumlanış tarzıyla ilgilidir.” Öztürk, “Selefilik ve Te’vil Üzerine”, s. 96.

⁵⁹ Mercûh.

⁶⁰ Bkz. Öztürk, “Selefilik ve Te’vil Üzerine”, s. 93-94.

⁶¹ Öztürk, “Selefilik ve Te’vil Üzerine”, s. 108.

⁶² Fasl-ı hitab.

ise tahrif anlamında te'vildir.⁶³ Buradan hareketle, Ehlul-Hadis ve Selefiyye'nin karşıtlarına tahkir ve tezyif edici bir dil kullanmalarının temel nedeni ise kendilerini hakikatin yegâne temsilcileri⁶⁴ olarak görmelerinden kaynaklansa gerektir.⁶⁵ Bir anlamda bu, geleneğimizdeki tekfir ideolojisini de tetikleyen bir husustur.

Temel olarak kriz dönemlerinde yaşanan sıkıntıların, toplumun din anlayışının bozulması ve dine aykırı uygulamalarından mütevellit olduğu teziyle Hz. Peygamber dönemine dönmeyi ifade eden bir şekilde çerçevesi çizilen Selefilik, özellikle günümüzde muhtelif tecrübelerle neşv-ü nema bulmuştur. Cemaleddin Efgani ve Muhammed Abduh örneğinde olduğu gibi modern şartlara adaptasyonu savunan liberal bir hüviyet taşıırken,⁶⁶ İslam Dünyası'nın yaşamış olduğu bir takım sorunların kronikleşmesi nedeniyle dini bir ideolojiye dönüşmüş ve politik yönü ağır basan aksiyonel bir çizgiye taşınan ve yeniliğe açık olmayan literalist bir yapıya ulaştırılmıştır. Radikal Selefilik de denilebilecek bu bakış açısı, dinin ruhu ve maksatlarından ziyade lafzına ve şekline vurgu yapan, tekfire sıklıkla başvuran, tarihsel tecrübe ve birikimleri reddeden, kültürel ve yerel zenginlikleri önemsemeyen bir söylem geliştirmiştir. Oryantalizm geleneği temelinden hareket eden ve farklı bir kimlikte kendisini takdim eden harici unsurlar da, bu bağlamı ön plana çıkarmakta ve çağdaş Selefi hareketi, radikalizme veya siyasi İslâm anlayışına indirgeyerek çağdaş dünyada İslam toplumlarının geneline uymayan yanlış bir Müslüman imajının oluşturulmasına ön ayak olmaktadır. Bu bağlamı besleyen tipler Batı dünyası tarafından ön plana çıkarılmaktadır. İnsanlığa terörden başka bir şey getirmeyen ve onları daima tedhiş eden el-Kaide ve bağlantılı örgütler, yakın zamanda ortaöğrenim seviyesindeki yaklaşık 276 kız öğrenciyi kaçırpı, vakur bir Müslüman karakteriyle uzaktan yakından alakası olmayan lideriyle Batı medyasında "bring back our girls" kampanyalarına konu olan

⁶³ Bkz. Öztürk, "Selefilik ve Te'vil Üzerine", s. 98-99.

⁶⁴ Esasında bu durum, İslami düşüncedeki neredeyse bütün algı biçimlerinin temel sorunudur. Şu değerlendirme gerçekten dikkat çekicidir: "Her mezhep, kendini hakikatin temsilcisi olarak gördüğünden kendi dışındakilerini kendi fikirlerine yakınlıkları ölçüsünde doğru görüş sahipleri olarak değerlendirmektedir. Bu bakış açısı, İslam düşüncesinde ortaya çıkan mezheplerden bir kısmını hak, bir kısmını batıl ya da dalaletle düşmüş olarak görmek gibi bir önyargıyla maluldür. Çünkü bir mezhebin mensuplarının tarihsel süreçte ortaya koyduğu bütün fikirleri hak, muhaliflerinin görüşlerini batıl olarak görmek mümkün değildir. Her mezhebin doğru denebilecek ve yanlış denebilecek fikirleri vardır. Dolayısıyla bir mezhep, bütün görüşleriyle ne hak ne de batıl olarak görülebilir." Kutlu, *Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri*, s. 10.

⁶⁵ Bkz. Öztürk, "Selefilik ve Te'vil Üzerine", s. 106. Günümüzdeki haliyle bu bakış açısını değerlendiren bir yazara göre Selefilik, Selef-i Salihin'in metodunu sürdürmektense "Haşviyye" ve "Harici" bakış açısını devam ettiren bir çerçevede olmuş ve kendisi gibi düşünmeyenleri "Ehl-i Zeyg" olarak nitelendiren tekeli bir anlayışa dönüşmüştür. Bu nedenle Selefiliklerin Selef anlayışı ile gerçek Selef arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Bkz. Sönmez, s. 172.

⁶⁶ İşcan, "Selefilik İhyacı ve Dini Düşüncede Yenilik", s. 10-11.

Boko Haram hareketi,⁶⁷ son dönemde de Tevhid'in simgesi Ka'be'nin artık putperestliğin malzemesi olduğu iddiasıyla yıkmayı hedefleyen⁶⁸ ve Irak ve Suriye'nin belli bir kesiminde devletleştğini iddia ederek dikkatleri üzerine çeken IŞİD örgütü⁶⁹ ve daha niceleri... En basit düzlemde *"bir insanın hayatını kurtarmayı bütün insanlığı kurtarmak ve bir insanı öldürmeyi bütün insanlığı öldürmekle eş tutan"*⁷⁰ bir dini düşündüğümüzde söz konusu tiplmelerle İslam'ı bağdaştırmak insaf sahibi bir zihinde nasıl kendine yer bulabilir?

Diğer taraftan bu oryantal bakış açısı, bahse konu *"image-maker"*lığını aynı zamanda kavramları tahrif ederek de ustalıkla bir şekilde sürdürmektedir. Hem kendi patentini olarak ürettiği kavramları, hem de İslam'ın temel kavramlarını tahrif etmektedir. İlkinde verilebilecek örnek *"Antisemitizm"*

⁶⁷ Bkz. Maya Rhodan, *"Bring Back Our Girls' Protests Banned in Nigerian Capital"*, *Time*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://time.com/2815958/bring-back-our-girls-protests-banned-in-nigerian-capital/>; Nicholas Kristof, *"Bring Back Our Girls"*, *The New York Times*, erişim tarihi: 01.07.2014, http://www.nytimes.com/2014/05/04/opinion/sunday/kristof-bring-back-our-girls.html?_r=0; Danny Haiphong, *"Bring Back Our Girls' Campaign: Reinforcing U.S. Imperialism, the Root of Terrorism in Africa"*, *Global Research*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.globalresearch.ca/bringbackourgirls-campaign-reinforcing-u-s-imperialism-the-root-of-terrorism-in-africa/5383216>. Bu hareket, 2002 yılında Nijerya'nın kuzeydoğu ucunda *"Cihat ve Davet için Ehl-i Sünnet Cemaati"* adıyla Muhammed Yusuf tarafından kurulan bir örgüttür. Borno ve civarında şer'î kurallara dayalı bir devlet kurmayı hedeflediği için şiddetli ve ölümcül eylemler hedefleyerek bölgenin iç güvenliğini tehdit etmeyi sürdürmektedir. Detaylı bilgi için bkz. *"Yükselen Afrika'nın Prangası: Boko Haram"*, *ORDAF (Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği) Resmi Sitesi*, erişim tarihi: 14.07.2014, <http://www.ordaf.org/yukselen-afrikanin-prangasi-boko-haram/>; Tijani El Miskin, *"The Salaf, Jihadi Salafism and the Insurgency in Nigeria"*, *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas (Ensar Neşriyat, İstanbul 2014).

⁶⁸ *"IŞİD: Kabe'yi yıkacağız"*, *Haberturk*, erişim tarihi: 01.07.2014, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/963866-isisid-kabeyi-yikacagiz/>; *"IŞİD: Mekke'yi basacağız, Kabe'yi yakacağız"*, *Radikal*, erişim tarihi: 01.07.2014, http://www.radikal.com.tr/dunya/isisid_mekkeye_basacagiz_kabeyi_yakacagiz-1199426/; *"IŞİD Allah'ın evi Kabe'yi yıkmaya kararını aldı"*, *ABNA*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.abna.ir/turkish/service/important/archive/2014/06/30/620065/story.html>; *"ISIS Vows to Conquer Mecca and Destroy the Kaaba in Order to Prevent Idolatry"*, *Answering Muslims*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.answeringmuslims.com/2014/06/isis-vows-to-conquer-mecca-and-destroy.html>.

⁶⁹ *"Profile: Islamic State in Iraq and the Levant (ISIS)"*, *BBC News Middle East*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24179084>; *"IŞİD Haberleri"*, *Hürriyet*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.hurriyet.com.tr/index/isisid/>; *"IŞİD"*, *Haberturk*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.haberturk.com/etiket/i%C5%9Fid>. Ayrıca IŞİD örneğinde olduğu gibi bu örgüte, özellikle Batılı ülkelerdeki Müslüman gençlerden yoğun bir katılımın olması gerçekten kalib-i dikkat bir husustur. Bu konuda bir değerlendirme için bkz. Ahmet Kavas, *"Avrupa Selefilik"*, *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas (Ensar Neşriyat, İstanbul 2014). Ayrıca bkz. *"IŞİD'in 'yabancı uyruklu' militanları"*, erişim tarihi: 10.07.2014, *Anadolu Ajansı*, <http://www.aa.com.tr/tr/haberler/351475--isisid-quot-yabanci-uyruklu-quot-militanlari>. IŞİD'in hilafet ilanı ilgili bir değerlendirme için bkz. Mehmet Ali Büyükkara, *"IŞİD halifelik ne vaat ediyor?"*, *Star Açık Görüş*, erişim tarihi: 13.07.2014, <http://haber.stargazete.com/acikgorus/isisid-halifelik-ne-vaat-ediyor/haber-910129>.

⁷⁰ Bkz. Maide 5/32

kavramıdır. Bu kavramın muhatabı olan “öteki” ne kadar Yahudilerse o kadar da Müslümanlardır. Ama ne gariptir ki antisemitizmin menbaı olan Batı, bütün günahını, günah keçisi olarak seçtiği Hitler’in boynuna asmakta⁷¹ ve günümüzün antisemitikleri olarak Müslümanları sunmaktadır. Sonuç itibariyle antisemitizm realitesi; kökenleri bakımından Yahudilerin tarih sahnesine çıktıkları antik dönemlere kadar dayandırılan,⁷² Yahudi – Grek çekişmesiyle teşekkül ettirmeye başlanan,⁷³ Helenizm mirasını da devralan Hıristiyanlıkla birlikte erken dönemlerden itibaren gelişen⁷⁴ ve Muhammedi davetin başlamasıyla beraber, İslam düşmanlığının da ifadesi olmuştur.⁷⁵ Daha sonra “İslamofobi” kavramı ile İslam düşmanlığı, Yahudi düşmanlığından ayrıştırılmış ve tabir yerindeyse antisemitizmin modern vebali Müslümanların üzerine yüklenmiştir. İkinci hususa örnek verilebilecek kavram ise “fetih” kavramıdır. Temel hedefi, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak olan ve Hz. Peygamber’in Mekke’yi fethinde temel referansını bulan bu kavram da maalesef İslam’ın savaş dini olarak yansıtılmasında mebzulane bir tavırla istihdam edilmektedir.⁷⁶

Sonuç Yerine

İşte böylesine gizli gündemlerle tahrif edilen bu kavramlar ve tarihen yaşanan bir “ötekileştirme” temelinde yönlendirici bir tavır ortaya koyan Oryantalizmin çemberindeki literalist yaklaşımın ifadesi olan Selefilik, hoyratça kullanılmaya müsait bir durum arz etmektedir. Diğer taraftan bugün İslam dünyasının “Sünni” ve “Şii” şeklinde iki temel yapıdan oluştuğu ve bu bağlamda Selefiliğin hangi konumda değerlendirildiği de sorgulanması gereken bir husustur. Selefi bakış açısı, Sünni diye nitelendirilen kesimin içinde konumlandırılmakla birlikte özellikle son zamanlarda ortaya çıkan çerçeve göz önünde tutulduğunda, İslam diye, maalesef indirgemeci bir yaklaşımla dünya kamuoyuna yansıtılmaya ve dahi dayatılmaya çalışılmaktadır. Bu gayrette de maalesef tarihe yön veren

⁷¹ Paul Johnson, *Yahudi Tarihi* (çev. Filiz Orman, İstanbul: Pozitif Yayınları, ts.), s. 592.

⁷² Bkz. Eva Groepler, *Anti-Semitizm - Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi* (çev. S. Kaya, İstanbul: Belge Yayınları, 1999), s. 7

⁷³ Bkz. Johnson, s. 151 vd.

⁷⁴ Bkz. Bülent Şenay, “Yahudi-Hıristiyan İlişkileri Tarihi ve Anti-Semitizm-Oryantalizm İlişkisi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2, (2002): 119.

⁷⁵ Bkz. Şenay, s. 131 vd.

⁷⁶ Bkz. Mustafa Selim Yılmaz, “The Comprehension of the Concept of Fath (Conquest) in the Light of Fath Al-Makkah”, *Journal of Social Science Research* 4/1, (2014): 408-414. Hz. Peygamber’in uygulamasında arizi bir durum olarak ortaya çıkan savaş fenomeninin, bugün Müslümanların içinde bulunduğu şiddet sarmalı göz önüne alındığında, tarihsel süreçte yaşanan toplumsal şartların veya mecburiyetlerin göz ardı edilmesi veya gizli bir gündeme sahip olan oryantal bakış açısının tahrifkâr yaklaşması sebebiyle karşılaşılan çapraşık durumları değerlendiren bir yazı için bkz. İlhami Güler, “Politik selefilikteki şiddet teolojik mi?”, *Star Açık Görüş*, erişim tarihi: 10.07.2014, http://haber.stargazete.com/acikgorus/politik-selefilikteki-siddet-teolojik-mi/haber-906373?fb_action_ids=493308854148425&fb_action_types=og.comments.

İslam Medeniyeti'nin inşasında önemli yapıtaşları olan Hanefi/Maturîdîlik ve Eş'arîlik gibi düşünce biçimleri yok sayılmakta ve bu medeniyetin teşekkül sürecinde her zaman bariyer görevi görmüş sathi bir söylem Sünni İslam diye sunulmaktadır. Buna karşın İslam dünyasının diğer önemli bir kesiminin dünya görüşü olan, Müslüman tarihinde siyasal muhalefetin konumlandırıldığı, bunda da Ehl-i Beyt temelinde oluşturulan ağıt kültüründen beslenen, nass temelinde tayin edildiğine inanılan imamlara mutlak itaati bir iman esası haline getiren, bu itaat kültürü çerçevesinde şekillendirdiği tarih imajını bir kutsal olarak ortaya koyan ve ezcümle siyasal-karizmatik liderci bir zihniyet⁷⁷ olarak tanımlanabilecek Şii anlayış da Sünni İslam diye lanse edilen anlayışın rakibi olarak konumlandırılmaktadır. Böylece Müslümanlar arasında kronik bir çatışma kültürü oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bilhassa barış dini İslâm'ın dırâhşan çehresi, belirli kesimler ve farklı güç dengeleri tarafından kasıtlı olarak menfi bir imajla takdim edilmekte; kutuplaştırılan İslâm düşünce yapısı, uluslararası denkleme korku paranoyası aracı olarak kullanılmakta ve sosyal medyada büyük bir iştahla sunulmaktadır. Bu yüzden dinin birleştirici yönünü bilinçli olarak yok hükmünde değerlendirmeye ve onu, ayrıştırıcı bir boyuta taşıyarak Müslümanlar arasında kimlik bunalımını körüklemeye mesaisini ciddi bir şekilde harcayan bir toplum mühendisliğiyle karşı karşıya kalınan bir durum söz konusudur. Bu durum da bilim dünyasında "*Şii-Selefi kutuplaşması*" olarak tanımlanmaktadır. İster bilinçli olsun ister olmasın, İslam dünyasının önemli bir kısmı bu kutuplaşmanın önemli aktörleri olarak tarih sahnesinde yerlerini almaktadır. İşin arka planında gerçekleşen olayların mantığı açısından bakılacak olursa Şii'nin temsilcisi olarak kendisini sunan bir yapılanma, dünyadaki tüm Şii'leri kendi egemenliğinde tutmak ve yönlendirmek amacıyla tarihten gelen düşman algısını diri tutmaya çalışmaktadır. Çoğunluk Sünni kitleyi karşısına almaktansa çerçevesinin keyfi bir şekilde doldurulabilecek ve belirsiz bir kavram olan "*Selefilik*" üzerinden egemenlik söylemini temellendirmektedir. Diğer taraftan Sünni kesimin liderliğine oynayan başka bir yapılanma ise, negatif çağrışımları olan "*Vehhabilik*" tanımlamasını bir kenara koymakta, geçmişe vurgu yaparaktan Şii olmayanların sempatisini kazanmaya çalışmakta, bir rakip olarak gördüğü söz konusu yapılanmaya karşı destek elde etmeye ve kendisine karşı olabilecek eleştirileri hafifleterek bir meşruiyet zemini yakalamaya çaba sarf etmektedir.⁷⁸ Sonuç itibarıyla karşı karşıya kalınan bu durum, ciddi bir buhranın çemberinden geçmekte olan İslam dünyasının en önemli

⁷⁷ Bkz. Kutlu, *Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri*, s. 35 vd. Şia dışındaki itaat anlayışı bağlamında geniş bilgi için bkz. İlyas Canikli, *Hadislere Göre Yöneticilere İtaatın Sınırları*, (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2004)

⁷⁸ Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Hasan Onat, "İslâm Ortak Paydasını Kaybetmiş Müslümanların Açmazı: Şii-Selefi Kutuplaşması", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu*, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde, ed. Ahmet Kavas (Ensar Neşriyat, İstanbul 2014).

problemidir. Dolayısıyla akl-ı selimle düşünmek zorunda olan bu dünyanın entelektüelleri, İslam'ın birleştirici ruhunu tekrar ortaya çıkararak farklılıklarla birlikte zenginleşen ve ayrıışmayan bir söylemi Müslümanlara kazandırmak gibi tarihi bir sorumluluğı yerine getirmek durumundadırlar.

Kaynakça

Akbulut, Ahmet, "Selefilğin Teolojik ve Düşünsel Temelleri", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

Atay, Hüseyin, "Ehlu'd-Diraye – Ehlu'r-Rivaye", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

"Barış Dininden Korku Dini İcat Etmek: 'Islamophobia'", *ORDAF (Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği) Resmi Sitesi*, erişim tarihi: 14.07.2014, <http://www.ordaf.org/baris-dininden-korku-dini-icat-etmek-islamophobia/>.

Bulut, Zübeyir, "Selefilğin Kelâm İlmi'ne Getirdiği Eleştiriler: İbn Teymiyye Örneği", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

Büyükkara, Mehmet Ali, "İŞİD halifeliği ne vaat ediyor?", *Star Açık Görüş*, erişim tarihi: 13.07.2014, <http://haber.stargazete.com/acikgorus/isid-halifeligi-ne-vaat-ediyor/haber-910129>.

Canikli, İlyas, *Hadislere Göre Yöneticilere İtaatın Sınırları*, Ankara: İlahiyat Yayınları, 2004.

Commins, David, "Claiming the Pious Ancestors", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

El Miskin, Tijani, "The Salaf, Jihadi Salafism and the Insurgency in Nigeria", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

Esen, Muammer, *Ehl-i Sünnet, Kavramın Oluşum ve Gelişim Süreci*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009.

Görmez, Mehmet, "Klasik Oryantalizmi Hadis Araştırmalarına Sevk Eden Temel Faktörler Üzerine", *İslâmiyât III/1*, (2000): 11-31.

Görmez, Mehmet, "Din, Kimlik ve Diyanet İşleri Başkanlığı", erişim tarihi: 08.07.2014, <http://www.mehmetgormez.com/indexTr/tebligler.asp>.

Görmez, Mehmet, "Islamophobia: New Form of Anti-Semitism", erişim tarihi: 08.07.2014, <http://www.mehmetgormez.com/indexTr/makaleler.asp?Kategori=2>.

Groepler, Eva, *Anti-Semitism - Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi*, çev. S. Kaya, İstanbul: Belge Yayınları, 1999.

Güler, İlhami, "Politik selefilikteki şiddet teolojik mi?", *Star Açık Görüş*, erişim tarihi: 10.07.2014, <http://haber.stargazete.com/acikgorus/politik->

selefilikteki-siddet-teolojik-mi/haber-

906373?fb_action_ids=493308854148425&fb_action_types=og.comments.

Haiphong, Danny, "Bring Back Our Girls' Campaign: Reinforcing U.S. Imperialism, the Root of Terrorism in Africa", *Global Research*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.globalresearch.ca/bringbackourgirls-campaign-reinforcing-u-s-imperialism-the-root-of-terrorism-in-africa/5383216>.

Harun, Abdusselam, *Tehzib-u Siret-i İbn Hişam*, 14. bs., Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985.

Hatipoğlu, Mehmet Said, "Hz. Peygamber'in Günümüze Mesajları", *IV. Kutlu Doğum Sempozyumu, Isparta, Nisan 21 2003 içinde*, ed. İsmail Yakıt, Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalı, 2006, s. 11-26

"ISIS Vows to Conquer Mecca and Destroy the Kaaba in Order to Prevent Idolatry", *Answering Muslims*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.answeringmuslims.com/2014/06/isis-vows-to-conquer-mecca-and-destroy.html>.

"İŞİD: Kabe'yi yıkacağız", *Haberturk*, erişim tarihi: 01.07.2014, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/963866-isid-kabeyi-yikacagiz>.

"İŞİD", *Haberturk*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.haberturk.com/etiket/i%C5%9Fid>.

"İŞİD: Mekke'yi basacağız, Kabe'yi yakacağız", *Radikal*, erişim tarihi: 01.07.2014, http://www.radikal.com.tr/dunya/isid_mekkeye_basacagiz_kabeyi_yakacagiz-1199426.

"İŞİD Allah'ın evi Kabe'yi yıkma kararı aldı", *ABNA*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.abna.ir/turkish/service/important/archive/2014/06/30/620065/story.html>.

"İŞİD Haberleri", *Hürriyet*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.hurriyet.com.tr/index/isid>.

"İŞİD'in 'yabancı uyruklu' militanları", erişim tarihi: 10.07.2014, *Anadolu Ajansı*, <http://www.aa.com.tr/tr/haberler/351475--isidin-quot-yabanci-uyruklu-quot-militanlari>.

İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik, *Siretu'n-Nebi*, tah. Mecdi Fethi es-Seyyid, 1. bs., Tanta: Daru's-Sahabe li't-Turas, 1995.

İbn İshak, Muhammed, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, tah. Ahmed Ferdi el-Mezidi, Beyrut: Dar Al-Kotob Al-İlmiyah, 2004.

İşcan, Mehmet Zeki, "Selefilik'in İhyacılığı ve Dini Düşüncede Yenilik", *Marife (Selefilik Özel Sayısı) 9/3*, (2009): 9-20.

- İşcan, Mehmet Zeki, *Selefilik, İslami Köktencilik Tarihi Temelleri*, 4. bs. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2012.
- İşcan, M. Zeki, "Selefilik Temel Esasları ve Sosyo-Politik Arka Plan", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Johnson, Paul, *Yahudi Tarihi*, çev. Filiz Orman, İstanbul: Pozitif Yayınları, ts.
- Kalaycı, Mehmet, "Jamâl al-Dîn al-Qâsimî and Syrian Reformism", *Journal of Islamic Research* 2/2, (2009): 89-100.
- Kalaycı, Mehmet, "Eşarîliğin Tarihsel Arka Planı: Küllabilik", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/2, (2010): 399-431.
- Kalaycı, Mehmet, *Tarihsel Süreçte Eşarilik Maturidilik İlişkisi*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013.
- Kavas, Ahmet, "Avrupa Selefilik", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu, İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde*, ed. Ahmet Kavas, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.
- Kirman, M. Ali, "Sekülerleşme Perspektifinden İnsan-Din İlişkisinin Dünü, Bugünü ve Geleceği", *Sekülerleşme ve Dini Canlanma Sempozyumu, Ankara, Ekim 22-23 2008 içinde*, yay. haz. Ali İsmail Güngör, Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği, 2008, s. 292-301.
- Kitab-ı Mukaddes.
- Kristof, Nicholas, "Bring Back Our Girls", *The New York Times*, erişim tarihi: 01.07.2014, http://www.nytimes.com/2014/05/04/opinion/sunday/kristof-bring-back-our-girls.html?_r=0.
- Kur'an-ı Kerim.
- Kutlu, Sönmez, "İslam Düşüncesinde Gelenekçi Din Söyleminin Analizi", *İslamiyat* 10/3, (2007): 21-32.
- Kutlu, Sönmez, *Tarihte Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri*, Ankara: Otto, 2012.
- Olgun, Hakan, "Hıristiyanlık ve Sekülerleşme İlişkisi ya da Seküler Dindarlığın Teolojisi", *İnsan & Toplum Dergisi* 2/4, (2012): 135-156.
- Onat, Hasan, "İnsanlığın Geleceği Açısından Sekülerleşme ve Din", *Sekülerleşme ve Dini Canlanma Sempozyumu, Ankara, Ekim 22-23 2008 içinde*, yay. haz. Ali İsmail Güngör, Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği, 2008, s. 268-277.
- Onat, Hasan, "İslâm Ortak Paydasını Kaybetmiş Müslümanların Açmazı: Şî'î-Selefî Kutuplaşması", *Tarihte ve Günümüzde Selefilik Sempozyumu*,

İstanbul, Kasım 08-10 2013 içinde, ed. Ahmet Kavas, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

Ong, Walter J., *Orality and Literacy (The Technologizing of the Word)*, London: Routledge, 2005.

Öztürk, Mustafa, "Selefilik ve Te'vil Üzerine", *Marife (Selefilik Özel Sayısı)* 9/3, (2009): 85-110.

Öztürk, Mustafa, *Kur'an-ı Kerim Meali, Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, 4. bs., İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013.

"Profile: Islamic State in Iraq and the Levant (ISIS)", *BBC News Middle East*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24179084>.

Reynolds, Gabriel Said, "Muhammed'i Düşünmek", çev. Mustafa Selim Yılmaz, *Kelam Araştırmaları* 11/2, (2013): 299-316.

Rhodan, Maya, "'Bring Back Our Girls' Protests Banned in Nigerian Capital", *Time*, erişim tarihi: 01.07.2014, <http://time.com/2815958/bring-back-our-girls-protests-banned-in-nigerian-capital/>.

Said, Edward, *Oryantalizm (Doğubilim) Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, çev. Nezih Uzel, 4. bs., İstanbul: İrfan Yayınevi, 1998.

Sönmez, Vecihi, "Selef Düşüncesinin Tarihi Arka Planı ve Selefilik", *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergi* 9-10, (2010): 169-185.

Şenay, Bülent, "Yahudi-Hıristiyan İlişkileri Tarihi ve Anti-Semitizm-Oryantalizm İlişkisi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2, (2002): 117-146.

et-Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarihu't-Taberi – Tarihu'r-Rusul ve'l-Muluk*, tah. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, 2. bs., Kahire: Daru'l-Mearif, ts.

"The Physician", erişim tarihi: 02.07.2014, <http://www.imdb.com/title/tt2101473/>.

"The Physician", erişim tarihi: 02.07.2014, <http://hannover-unlimited.de/physician/>.

Toprak, Mehmet Sait, *Talmud ve Hadis, Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012.

van Hoeij, Boyd, "The Physician (Der Medicus): Berlin Review", *The Hollywood Reporter*, erişim tarihi: 02.07.2014, <http://www.hollywoodreporter.com/review/physician-der-medicus-berlin-review-676905>.

Yılmaz, Mustafa Selim, *Kumran Yazmalarının Ahit Geleneği Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, İstanbul: ayışığıkitapları, 2013.

Yılmaz, Mustafa Selim, "The Comprehension of the Concept of Fath (Conquest) in the Light of Fath Al-Makkah", *Journal of Social Science Research* 4/1, (2014): 408-414.

Yörükân, Yusuf Ziya, "Vahhabîlik", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi I*, (1953): 51-67.

"Yükselen Afrika'nın Prangası: Boko Haram", *ORDAF (Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği) Resmi Sitesi*, erişim tarihi: 14.07.2014, <http://www.ordaf.org/yukselen-afrikanin-prangasi-boko-haram/>.

